דיוקנו של ירושלמי

| א |

כל יהודי – ירושלמי הוא, אלא שבינתים הוא מתגורר בניו יורק או בריו דה ז'נירו, בלנינגראד או בטוקיו. כי הרי שורש נשמתו תקוע במעבה האבן הירושלמית, ושורש זה לא יעמיק באדמת נכר יותר מכפי הצורך להתקיים, עד אשר יגיעו הגעגועים לשיאם, ואז יחזור הענף הקטן לגזעו.

אלף שנים הם בעיני היהודי – כיום אתמול, ואלפיים שנה – יומיים, ומיהו אדם שלא יצא את ביתו ליומיים במשך ימי חייו עלי אדמות? עד עכשיו עוד לא קרה שיהודי יעזוב לחלוטין את ירושלים ויחליפה לעיר אחרת. הוא עצמו נמצא תמיד בעיר הקודש, ורק צילו - מסתובב על פני העולם ומחפש פרנסה. בינתים שורפים אותו, תולים אותו, או סתם יורקים בפניו. תאמרו הוא מתבייש? חלילה, הרי הוא עצמו, כבודו במקומו מונח, בירושלים, והצל הזה מה כי תלינו עליו, וכי צל בר בושת הוא, בר שריפה הוא או בר תליה?

ולא רק היהודי החי, עצמותיו של היהודי שנפטר ממתינות גם הן בקוצר רוח כדי להתגלגל לפחות ביסורים של עצמות – דרך מחילות – ולחזור

הביתה. שמא תאמרו: הרי כידוע כל אבני העולם צאצאים, נינים או נכדים של אבני ירושלים הן? אלא שאינה דומה האבן הירושלמית כשהיא במקום תפארתה, ועל גבה החרוש הד צעדי המשיח ואליהו הנביא, לצאצאיה הנמצאים בגולה, כשם שאינו דומה הצל לגוף.

אנשים בעלי שמיעה, שהחוץ לארציות הרועשת לא פגעה בשמיעתם – כשהם מתכופפים קימעא, קולטים את רשרוש הפסיעות של הנביאים, החשמונאים, שומעים את צעקתו של רבי עקיבא "שמע ישראל", וריח גן העדן של החיוך שליווה צעקה זו עולה באפם. הם שומעים את צלילי הכמיהה של נעים זמירות ישראל, את שירת הלוויים ואת קול המגרפה – שהרי אי אפשר בשום אופן לטשטש קולות כאלה, אלא שיש לדעת היכן לחפשם, וקודם לכל לחטט ולנקות היטב את האוזן היהודית מכל צליל של חוץ לארציות.

וכיון שכל מימות העולם שואבים את חיותם מארץ ישראל, וכל מקורות המים נובעים מכח נביעתם של מעינות המים החיים בירושלים, ועורקיהם מסתעפים על פני כל העולם, משמע שגם כל העצים בעולם יונקים מלשד השמן של אדמת הקודש, וכל עשב קמל – רק לאחר שהוא מפסיק את יניקתו מהשורש הקדוש של ארץ האבות. כי ירושלים עומדת על תהום, והתהום על בלימה, והבלימה עומד ומתקיים ברוח פיו של הקב"ה שאינו זז, כביכול, ממקום המקדש, והוא – בירושלים.

ואם הדומם והצומח כך, היהודי שהוא טבור הבריאה ושלמות היצירה, ואשר בו מתפאר מלך מלכי המלכים הקב"ה – בודאי ששורש נשמתו ומקור נביעתו ומבוע יניקתו – בירושלים הוא.

נמצא שיהודי העולה לארץ הקודש ומגיע לירושלים, אינו בא אליה, אלא חוזר אליה אחרי יום יומיים של היעדרות מפאת ענינים שונים הידועים לנו... והוא רואה לפניו שוב את עיר מולדתו. אף שאין היא עדיין כתקונה, מכל מקום העצים, האבנים, הירח מעמק אילון והשמש מגבעון עדיין זכורים לו. כשם שהירח לא שכח כיצד עצרו את מהלכו, והשמש מחייכת עד היום כשהיא נזכרת כיצד אחז בה הכח האדיר ולא נתנה להמשיך

בדרכה. אף אם לא הוא, הרי שורש נשמתו נזכר בשעה שעמדו רגליו בשערי ירושלים לפני זמן מה, ואף דאיהו לא חזי, רגלוהי דאינש הן יודעות את הדרך, והן מתהלכות כבר ברגע הראשון לבואן לירושלים – כאבותיהן לפני אלפיים שנה.

מכאן אפשר ללמוד כי בעצם כל יהודי באשר הוא – יהודי ירושלמי הוא, ואין בינו לבין היהודי המכונה "ירושלמי" אלא מקום המגורים בלבד.

משום כך אפשר להבין, כיצד זה נתמזגו יהודי אוברלנד, זיבנבירגן, הונגריה, ליטא, גליציה ופולין, ואף "יקים" במשמע – לחטיבה אחת, ללבוש אחד, להליכות אחידות, למבט אחיד ולהלך מחשבה אחיד. כיצד התחיל זה האחד להצטנע צניעות שיש בה ממש, השני – להתפלל בלהט, השלישי – להחליף את בגדיו, והרביעי – להסתכל בעינים ירושלמיות.

– כי הרי השורש – אחד הוא, וכאן הם חזרו – השורשים הקטנים – ונתקעו שוב באדמתם המקורית.

ב

מעתה נתקרב להבין את הביטוי "יהודי ירושלמי". רצונכם הרי זו יצירה בפני עצמה, ממוזגת מכל סוגי היהודים אשר יצאו מירושלים והתפזרו על פני העולם כולו, וכל אחד מהם, מרצון או מאונס, נתכסה בקליפה, מעין שיכבה דקה, של יקיות – אם הוא ואבותיו גרו באשכנז, בהונגריות – אם מוצאו מהונגריה, ליטאיות או פולניות – אם ישיבתו נתבקשה בארצות אלו, אולם מתחת לקליפה הזו נשארו כולם אותם יוצאי ירושלים שגלו ממנה בעוונותיהם ובעוונותינו. לכן כשהם החליטו לעזוב את ארץ מגוריהם ולחזור אל מולדתם, באה, יחד עם ההחלטה הזאת, שהיתה תמיד גורלית ומסובכת ודורשת מסירות נפש ממש, גם ההתנערות המוחלטת מכל זיקה לחוץ לארץ.

כשם שחכמינו ז"ל גזרו על גוש אדמה מארץ העמים שיטמא, כך גזרו הם על עצמם שכל פירור של חוץ לארץ טמא הוא להם. הם עזבו לא רק

את פרנסתם אלא גם את משפחתם, את קברות אבותיהם, את מקומם הקנוי להם לדורות בבית המדרש במזרח המכובד, את שמחתם ואת צערם, הכל בכל מכל כל נעזב שם, והם באו לכאן כיהודים בלבד. אותם היהודים כפי שיצאו מירושלים, כך הם חזרו אליה עכשיו, מצוחצחים מכל רבב של חוצלארציות.

וכיוון שכך, בואו והסבירו מה מקום יש בירושלים לבודפשט או לקובנה, לברלין או לקראקא, ומה מקום יש למנהגי התפילות אשר שם, לקפוטה או לבקשה זו או אחרת, לשטריימל גוראי או בלזאי ודומיהם?!

הוא כבר הגיע לכאן ירושלמי ולא הונגרי, ולא נוצר מיזוג גלויות יותר מוחשי ומוחלט מאשר אז, כאשר הגיעו היהודים הירושלמים לביתם, משום שהגיעו לא כפליטים המבקשים להניח את ראשם באיזה מקום נוח להם, לא כדי לעשות מסחר, להקים בתים ופרדסים, ולא כדי ללמוד משהו יותר או פחות – הם פשוט חזרו למולדתם, הם באו לירושלים, זו של מעלה ולא זו של מטה. אלא שאי אפשר זו בלא זו, לפיכך נמצא גופם למטה ועיניהם תלויות למעלה.

וכשנפטר רבי חיים זוננפלד, זה הרב הירושלמי שהיה מלא ירושלמיות עד אפס מקום, הוא ציוה בצוואתו שלא יכריזו עליו ולא יכתבו על מצבתו שום תארים, מלבד שהוא היה "יהודי ירושלמי זקן", וכך גם הכריזו בהלוויתו לפני מיטתו: צאו ללוות את רבי יוסף חיים זוננפלד, היהודי הירושלמי הזקן!

כי זה כלל כל מה שאפשר לומר על בן אדם, כשם שיהודי ירושלים כללו בתוך עצמם כל מה שניתן לומר על יהודי. ההוד שבצניעות, הכתר שבעניות, היופי שבענווה, הפשטות שבגאונות.

"היהודי הירושלמי הזקן", היה חריף ליטאי, ולוהט בחסידות, דבוק כהונגרי באמונתו התמימה והצרופה, ועקבי בדרכי קיום המצווה כיוצא אשכנז. ירושלים איחדה את כולם, הפכה אותם למשפחה אחת גדולה.

כמבואר – כיון שכל אחד השאיר את ארציותו בחוץ לארץ, והגיע לכאן

כאילו ירד עכשיו מן השמים, או כאילו יצאו כולם עכשיו ממצרים והגיעו לארצם – הרי לא היה כל הבדל בין אלו לאלו. כולם – אחים היו, בצערם ובשמחתם, בפרנסתם המצומצמת ובהליכות חייהם הצנועות, בהסתרת כבודם או למדנותם, ובהצטנעות שיצאה מגדר הרגיל.

את המצווה מקיימים אף על פי שעושים אותה ללא כוונה מיוחדת, אולם מצוה ללא כוונה היא כאוכל תפל, הוא משביע, אולם אין בו טעם.

כך היא ירושלים, אין לבוא ולהגיע, וליראות ולירצות ולהשמע ולהפקד ולהזכר בירושלים, ללא כוונה מיוחדת. בבחינת "לשם וכו' הריני עולה לירושלים עיר הקודש כדי להשתקע בה". אם עולים לה לירושלים ללא כוונה, אלא כפי שנוסעים לעיר אחרת – איך היהודי הזה יהיה ירושלמי? הוא ישאר ליטאי או הונגרי, הכל כמנהג המקום ורוח הזמן.

בירושלים אין פרנסה, אין מים ואין מאור, אין בית אלא חדר אחד בלבד – אבל צאו וראו, האם ראיתם פעם שמחה כשמחתה של ירושלים?

במה?

בהשגת הטאנאג'ה של מים. האם ראיתם את עיניה של האשה הירושלמית, שאחרי ריצה של יום שלם מזיעה ומתרוצצת מערבי לערבי וממעין למעין, ואחרי אשר כלו כל הקיצין היא בכל זאת השיגה טאנאג'ה של מים לא כל כך חיים, והם עלו לה ביוקר, אולי בפרוטותיה האחרונות, שמא תאמרו – התאוננה עלובה זו על מר גורלה, בשעה שהיא יודעת שבעיר מולדתה שופך הנהר הגדול את מימיו לריק? לא כי, אלא השמחה בצבצה מעיניה העייפות, על שזכתה, היא, פרל בת דבורה, להביא מים לתוך ביתה, כדי ליטול ידים בשביל המשפחה, ואחר כך לכבס במים אלה את הכביסה ואחר כך לשפשף במי הכביסה את הרצפה.

זוהי שמחה ירושלמית ששום יהודי אחר אינו מסוגל להרגיש בה.

חוסר המים לא מנע מרבי חיים זוננפלד זצ"ל ללמד את זאטוטי בני

ישראל לקיים יום יום מצוות טבילה, בני שבע-שמונה כבר קיבלו ממנו את השיעורים הראשונים והוא עצמו, רבה של ירושלים, זה היהודי הירושלמי הזקן, שיחק אתם במקוה, זרק אותם מהמקוה החמה לקרה, וחוזר חלילה, וכל ילדי ירושלים היו רצים לטבול כדי שיזכו גם הם לשחק עם רבי חיים.

המקוה הזאת לא היתה מן הנקיות ביותר, החליפו את מימיה פעם בכמה חדשים – ובשנת בצורת, אף פחות מזה. אולם המקוה נמצאה בירושלים, וילדי ירושלים חונכו על ברכי השמחה הגדולה על כל מה שהגיע אליהם.

אמשול לכם משל למה הדבר דומה, לאחד שזכה להקרא למלך, והוא נתקבל על ידו בפלטין היפה שבארמונו. האם ברגעים אלה שהוא זוכה בהם לכבוד מלכים, בשעה שהוא נמצא בתוך היכלו של המלך, וכי יתפנה כעת למחשבות של פרנסה, של כבוד, של מלבושים נאים וכדומה?

היהודי שעלה לירושלים, ידע מראש כי אין פרנסה צפויה לו, ולא דירה של ממש, אולי גם לא יזכה למיטה ראויה לשמה. אלא שהוא בא לכאן משום שכאן הוא היכלו של מלך, הוא בא ל"שבתי בבית ד' כל ימי חיי, לחזות בנועם ד' ולבקר בהיכלו".

והנה הוא נמצא בקירבת המקום הקדוש, הוא חוזה במו עיניו בנועם ד', ורגליו, הרגלים הפשוטות של בשר ודם, של שמלקה ושל ברל ושל שמרל, מבקרים בהיכלו של מלך מלכי המלכים הקב"ה – ופרנסה – מאן דכר שמה?

ואף אותו דוור – ירושלמי היה. אף על פי שהוא הגיע מרוסיה הצארית, ואף "שימש" את הצאר בצבאו חמש או עשר שנים רצופות, כשהגיע לכאן, אף אחד אינו יודע כיצד, למה ומתי, כשפתאום ראו אדם זה בירושלים, לא חפשו איזה פספורט יש לו, ולא דרשו אם יש לו זכות אבות. התהלך היהודי הזה בין הירושלמים, לבוש בלבושם ומתנהג במתכונתם ובהליכותיהם, ואת פרוטותיו העלובות הוא "משתכר" כדוורה של ירושלים. אדם זה אינו נמנה על הלמדנים ואף לא על המקובלים, חייל פשוט הוא שהגיע הנה,

ודבר אין לו עם ענינים כמוסים. ומכל מקום, כאשר הוא מרגיש על ראשו, שמתם לב? כאשר הוא מרגיש על ראשו שכינת א-ל, הרי הוא רועד כאחוז קדחת.

ואין איש מתפלא על הדוור הזה, כולם יודעים, הוא יהודי ירושלמי פשוט.

| ג |

ההמצאות בבית ד' תמיד, הביקור בהיכלו, וההנאה שבאה לו ליהודי הירושלמי מה"לחזות בנועם ד'" – חייבו את הירושלמיים. היה להם בכי משלהם ושמחה משלהם, שכשם שהתלבשו כירושלמים כך התנהגו בבכיים ובשמחתם, בריקוד ובהלווית המת – כירושלמיים.

משום כך התגבש טיפוס ירושלמי מובהק, שאפשר להבחין בו בין אלף טיפוסים אחרים. הירושלמי, לאמיתו של דבר, אינו טיפוס. הוא מושג המורכב מתולדות-מושגים, ומהווה סינטזה של חרדת קודש ושמחה, של צער על גלות השכינה – שהוא מרגיש וחייב להרגיש בקרבתה יותר מכל יהודי אחר, ושל שמחה גדולה – על שזכה להמצא בבית ד' כל ימי חייו, ולהרגיש קדושה מפעפעת בכל אבן. הנה, אותו זית מרופט הצומח לו כאוות נפשו וכבן בלי שם – ממנו עושים שמן למנחות, הנה איל זה – עלול מחר להקרב לקרבן. ועיני הקב"ה עוקבות אחריו, אחרי היהודי הירושלמי, יותר מאשר בכל מקום אחר, כביכול, משום ששכינה נמצאת כאן, בבית מדרשו, בדירתו בת החדר האחד ומטבח בחוץ. ההרגשה: הנה אני נמצא בתוך המקדש, מטילה חרדה על האדם מצד אחד – ושמחה אין קץ מצד שני, אימת מלך וחדוות הכבוד על שזכה להמצא במחיצת המלך – מעורבים יחדיו. ויהודי ירושלמי יודע היטב הגבול בין זה לזה.

האם שמעתם פעם ירושלמי משכבר הימים מקונן על ירושלים? שמא תאמרו הוא מתיישב על הארץ, ובוכה על עיר הקודש שנהרסה ועל המקדש שחרב לפני כאלפיים שנה? לא כי, אלא כשאתה שומע את היהודי הירושלמי האמיתי מקונן על ירושלים, הרי זה אצלו תשעה באב היום, כלומר, עכשיו אותו בין השמשות כבשעה שהרשע זרק את האוד הבוער

לתוך קדש הקדשים, והוא, היהודי הזה, עומד בשעת מעשה וקורע את בגדיו ומתפלש בעפר, ורואה כיצד העולם היהודי הולך ונשרף על קדשיו וקדושיו, ממש ברגע זה.

אולם מעבר לקינה ולנהי מסתתרת שמחה עצומה. כי כשם שהמשיח נולד בתשעה באב, כך נולדה גם השמחה העמוקה של היהודי ההולך בגלותו. השמחה מלווה אותו – על היותו נצחי. והיהודי הירושלמי שמח, משום כך, בכל שמחה קטנה כגדולה, במלא נשמתו, כשכל אבר ואבר שבו שמח, שמח על שגם הוא נמצא בתוך כלל הגוף – בירושלים עיר הקודש, והוא, ביחד עם רמ"ז האברים האחרים, מצפה לישועה העומדת להופיע בשער הרחמים.

כיון שהרגשה זו של עמידה בתוך תוכי השמחה והעצב מקננת בלב כל יהודי ירושלמי, הרי כל אחד הוא חלק מהמשפחה, אח או אחות לכולם, והיו כולם משתתפים בחתונה, מביאים עמם את אשר בשלו או הכינו בבית, מתיישבים בחצר, ושמחים בשמחת האחות או האח שהשיאו בן או בת. והיו כולם יודעים אחד על השני הכל, לא היו זקוקים לשדכנים בעלי לשון, ולא היה צורך בחיפוש אחרי שושבינין, לא היו מחיצות, הבדלי גישה או הבדלי מעמד, העני שבעניים והעשיר המופלג (מסופקני אם נמצא יהודי כזה בירושלים) נמצאו בתוך ירושלים, במשפחה אחת. כולם בכו אותן הדמעות ורקדו אותו ה"קדצ'קה" בחתונה, שתו אותו היין לקידוש ולבשו אותם הבגדים, כובע עגול ירושלמי, קפטן, שטריימל שאינו דומה לשטריימלים אחרים אלא מיזוג מן השטריימלעך של כל המינים, וז'ובע. אלה היו הבגדים המקובלים על כולם, ובהגיע אדם בעל צורה למבואות ירושלים, היו יוצאים ומביאים לו בגדים ירושלמיים, כדי שלא יכנס לעיר בלבוש לא ירושלמי, ויכניס על ידי זה גרגיר של חוץ לארץ לעיר הקודש.

בואו ונתבונן באותן שתי נשים ירושלמיות, ששתיהן עניות ועניותן מעמידה אותן על דעתן, שתיהן מוכרות מיני תרגימא, זו בקרן זוית אחת, וזו בקרן זוית שניה של הרחוב, ושתיהן זקוקות לפדיון המפרנס את בעליהן השוקדים על התורה. אין הן קרובות זו לזו, אלא ששתיהן ירושלמיות.

שמא יעלה בדעתכם כי קנאה ותחרות שוררים ביניהן? אין זאת אלא מפני שעדיין לא הדחתם את לבכם היטב, ועדיין אבק של חוצלארציות מכסה אותו.

כל אחת מהן יודעת היטב, כי את קומץ הפרנסה המגיע לה – תקבל מן השמים. מעתה אין לה אלא לדאוג לפרנסתה של זו היושבת מעברה השני של הסימטא.

אין זה סיפור בדים, יהודים ירושלמיים יספרו לכם על נשים כאלה בירושלים של אז. כי הירושלמים הלכו לפי עצת גדולי ישראל, שיעצו לאמץ מצוה לעצמו ולשמור עליה בכל הדקדוקים. והירושלמים אימצו להם מצוה אחת גדולה: את ירושלים!

| ד |

את הז׳ובע קיבלו בדרך כלל לחתונה, וכמובן שבמשך הזמן נתרפטה. אולם אף פעם לא אמר ירושלמי: צרה עלי הז׳ובע הזו, ויש לקנות אחרת, וגם זו לא אמר ירושלמי מעולם: מתבייש אני להופיע ברחוב בלבוש שהטלאי בו מרובה על הבגד. הלבוש אף פעם לא עטף את הירושלמי – אלא את גופו.

עיניו של איש ירושלים עסוקות מכדי להסתכל בלבוש של עצמו, וכל שכן בלבוש הזולת. העינים מחפשות את המקוריות, משהו שאפשר להתגדר בו, לפיכך יוצא פלוני מביתו ועוסק כל היום בהמרצת אנשים לומר תהילים, ודואג לספרי תהילים. הוא שוכח שאין בבית כלום, אולם זוכר כי בבית האלמוני טרם נמצא ספר תהילים. הוא מארגן חברות אומרי תהילים, בהשכמות ובחצות הלילה. והלילה הירושלמי – מלובש ז׳ובע כחול, נוצץ ומצטנע מכל הלילות שבעולם – מתרפק על הקירות המדוכדכים של סמטאות ירושלים, הוא רץ, ביחד עם אומרי התהילים, בין הסמטאות, מרשרש בכוכביו בין ענני השחר, וכאשר אותו יהודי ירושלמי רץ כל עוד נפשו בו מחשש שמא שכח לעורר מישהו לאמירת תהילים, מעכב הלילה את פסיעותיו, ומשהה את עצמו עד שכולם מתעוררים ובאים להנעים זמירות ישראל לפני השכינה המצפה להם ליד הכותל המערבי.

ולא רק את הז'ובע, גם את החיים הצנועים, את הפת ב"שירעס" ואת המלפפון הרקוב במקצת שאפשר להשיגו בשלהי יום השוק בפרוטות – הוא קיבל כנדוניא לחתונתו. אף פעם לא תבע יהודי ירושלמי יותר מן ההכרח שאי אפשר בלעדיו. השמחה הגדולה על המועט הזה שהשיגו אותו אחרי התלבטויות וקשיים מרובים – הנמיכה את הגבוה והגביהה את הנמוך, ואי אפשר היה להכיר מי הוא הקצין ומי הוא הפשוט.

אולי הכרתם את ה"שמש" של ה"חורבה"? בודאי, אם רק ירושלמים אתם, מאותם הזמנים בשעה שירושלים לא היתה לא של זהב ולא של כסף ולא של נחושת – אלא ירושלים של קודש, כשצנורות הפרנסה הושפעו מן הכותל ומן הכוללים, אם אתם מאותם ירושלמים, הרי בודאי קמתם, כמו כל הירושלמים, בהשכמת הבוקר כדי ללמוד בהשכמה בישיבת "עץ חיים". הקטנים שבהם הלכו גם הם, אולם לאו דוקא לשמה אלא משום ששם קיבלו כוס קפה או תה מהביל מידיו של השמש.

הוא היה שמש, פשוטו כמשמעו, כפי שאתם ואני מבינים את המלה הזאת ואת תפקידה. בתוקף תפקידו היה משרת את כל הלומדים, מחלק קפה לכולם, ואחר כך אוסף את הכוסות ואת הספלים ומדיחם ומכינם למחר. והיה מתהלך שמש זה ומשמש את הלומדים ותוך כדי כך לא הפסיק למלמל. לא עמדו על טבעו של מלמול זה, עד שבדקו ומצאו שהוא לומד ש"ס בעל פה. אדם פשוט כמוני, אין לו אלא לגרד את פדחתו למשמע עובדה זו, ששמש של בית כנסת ידע ש"ס בעל פה. כפי הנראה ידעו רבים על כך שהוא בקי בש"ס, אולם זה לא הפריע לא לו ולא לאחרים שהוא יהיה שמש ויביא קפה ותה ללומדים בבית הכנסת בהשכמה, זה לא הפריע לשום בן אדם, וכל שכן לשמש הירושלמי.

דוגמת סתם אדם המכין קפה לבני ביתו...

והסבל הספרדי הזה?

סבל, מה טיבו בכל העולם כולו?

מסורבל הוא, לא רק בגופו, אלא גם בפנימיותו. אף על פי שהוא שומר מצוות, בור הוא, ואין לו מושג בשרשי המצווה, אלא עושה ומקיים מצות אנשים מלומדה. רגילים אנו לראות את הסבל כשהוא יושב כשכולו עטוף בגופניות בשרית, מתניו קשורים בחבל, והוא מחכה לסחיבת ארגזים גדולים וכיוצא בזה. גם הסבל הספרדי הזה, שהיה עמל כל יומו בסבלות, עובד עבודת פרך לפרנס את משפחתו, אף אחד לא שם אליו לב. אולם כשהלך לבית עולמו מצאו אצלו פירוש על כתבי האר"י הקדוש.

אצל הסבל הירושלמי.

הירושלמים לא גרו בירושלים, ירושלים גרה אצלם, בגופם ובנשמתם, וכל מעינותיהם היו מסורים לה. כאותו יהודי שכונה בפי כולם "יבנה המקדש', שמעתם פעם כינוי אשר כזה? אלא שאין זה כינוי לגנאי אלא לשבח, ויותר מזה, זה היה שמו וזה זכרו. כיון שכל כולו מסר את עצמו לבית המקדש, ולא הסיח דעתו אף לרגע מכך שבית המקדש טרם נבנה ושהוא עומד להבנות אולי היום ואולי מחר ואולי בעוד שעה. כיון שכן, הרי יש על מה לצפות או על מה להתאונן.

ומה היתה דרכו של "יבנה המקדש" האיש הזה? כשראה אנשים ממלאים שחוק פיהם או סתם צוהלים, היה ניגש אליהם, טופח קלות על שכמם ואומר בעצב: "יבנה המקדש"? כלומר לשמחה מה זו עושה? האם כבר נבנה המקדש שאתה שמח? והרי הוא עומד בחורבנו, שומם ומצפה לנו שנחזור בתשובה שלמה, ואז ירד המקדש מהשמים, והשמחה תהיה שלמה ואמיתית.

או כשראה אדם שהוא עצוב ביותר, היה ניגש אליו ופניו – מנוחמות, טופח לו קלות על כתפו ואומר, כשחיוך ירושלמי קל על שפתיו: "אחי! יבנה המקדש!", כלומר, הרי יתכן שבעוד שעה קלה יבנה המקדש ובודאי נראה בשמחה כזו ששום בריה לא זכתה לה עדיין, ומה איפוא כי תתעצב אחי? היה מקדים שלום לכל אחד ומוסיף ואומר: שלום עליך אחי, אחי, יבנה המקדש. או נפרד מבית הכנסת או משכן והולך לעסקיו ואומר: להתראות אחי, יבנה המקדש!

לא, לא לעגו לו, הס מלהזכיר, שהרי ידוע שאין הוא עושה מעשה נער, אלא שהמקדש הפך לחלק מישותו, כשם שירושלים הפכה לחלק מישותם של בניה, וכשם שהתהילים הפך לחלק מישותו של אותו הנ"ל.

שמא תאמרו: רק הוא. לא כי, אלא הרבה אנשי ירושלים לא היו מסיחים דעתם מחורבן בית המקדש אף לרגע, וכשבא אחד מאנשי ירושלים אל מי שהיה ממונה בימים ההם על הדואר התורכי, ושואל: האם הגיע היום דואר בשבילי? קרה לא פעם שבעל הדואר נעץ בו עינים, ועינים ירושלמיות מציצות לתוך הנפש, נתאנח אנחה שיש בה ממש ומטיח כלפי השואל:

– על הדואר אתה שואל, כפי הנראה משום שידעת שכבר עברה מחצית היום, ואילו אני יושב ומהרהר: הנה כבר עברה מחציתו של עוד יום, וגם היום עדיין לא הקריבו את התמיד! ומדוע לא באת לשאול, האם כבר הגיעה שעת התמיד של בין הערבים? ואם כן למה לא הוקרב התמיד? ואם אמנם לא הוקרב הרי אני אשם בזה!

כך חשב מנהל הדואר לפנים בירושלים.

בהווי הזה התגלגלו אבני ירושלים בחוצות, ונפשות אצילות – מתחת לאבנים. הראיתם אבן ירושלמית שאינה יודעת לספר אלף לילה ולילה של סיפורי פלאים? אתה חייב רק להטות את אזנך ולשמוע את לחש הדממה של אבני ירושלים. שלא לדבר על אבני הכותל שהן חיות ממש ומי שנוגע בהן מרגיש כיצד הן רועדות ומתחננות לצחצחן שוב לקראת הבנין החדש.

ה

חז"ל אומרים, כי כשברא הקב"ה את אדם הראשון, נטל את עפרו מכל העולם, כדי שהאדמה תקלוט אותו בכל מקום.

נמצאנו למדים, כי האדם החי לא נקלט בכל מקום, יש והאדם מגיע למקום מסוים ומרגיש משהו מן הזרות מן הרגע הראשון, משהו דוחה אותו, והוא עוזב את המקום ונד למקומות אחרים. ישנם אנשים הנודדים

כל ימי חייהם על פני האדמה, ואינם מוצאים מקום לעצמם כיון שהאדמה אינה קולטתם. אולם האדם המת בטוח לו שהוא יקלט על ידי רגב אדמה כלשהו בכל מקום ובכל זמן.

ירושלים קולטת ומעכלת את הבשר ואת העצמות של כל אחד שממית את כל החוצלארציות שבו, ואינו משאיר אף גרגיר אחד, אף טיפה אחת, אף מחשבה אחת אף הרהור אחד בכל הקשור בחוץ לארץ כארץ העמים.

לפיכך לא תמצאו ירושלמי אמיתי בשום מקום בעולם מלבד בירושלים. ומאידך גיסא – לא תמצאו שום זכר של יהודי מחוץ לארץ – אצל הירושלמים.